

Altena, Bert, en Dirk van der Veen. *Een onbekende enquête naar broodconsumptie in Nederland in 1890.* – Tijdschrift voor sociale geschiedenis 12 (1986), p. 135-152.

Bij de afschaffing van de accijns op het gemaal in 1865 werd voor een aantal gemeenten, waaronder Vlissingen, een uitzondering gemaakt. Toen aan deze uitzonderingspositie een eind dreigde te komen, waardoor voor de betreffende gemeenten een belangrijke bron van inkomsten zou komen te vervallen, hield de burgemeester van Vlissingen een enquête naar de broodprijs en het broodgebruik van de werkende stand in 55 gemeenten met een vergelijkbaar aantal inwoners, met de bedoeling aan te tonen dat de invloed van de accijns op de broodprijs minder groot was dan men zou denken. De resultaten van die enquête worden in dit artikel gepubliceerd. Ze tonen grote regionale verschillen in de broodprijs. Bij de verklaring van regionale verschillen in het broodgebruik zal men, naar de mening van de schrijvers, met dergelijke economische factoren rekening moeten houden.

Arvaston, Gösta. *Exempelstudier och tolkningsdiskussion.* – Tradisjon 16 (1986) p. 35-44; 3 ill.

Onderzoek naar het vertellen van verhalen in drie grote industriële vestigingen. De verhalen verschillen per bedrijf. Op de scheepswerf worden bijvoorbeeld langere en meer fantastische verhalen verteld dan in de auto-industrie. De verhalen dienen ertoe om inzicht te krijgen in de mentaliteit van de betrokkenen.

Bennett, Gillian. *What's 'modern' about the modern legend?* – Fabula 26 nr.3/4 (1985) p. 219-229.

Bennett stelt dat meestal niet de inhoud van 'moderne sagen' modern is, maar wel de wijze waarop ze verteld worden. Die lijkt sterk op die van de persoonlijke verhalen. Bij beide genres staat de persoonlijke geloofwaardigheid van de vertellers op het spel hetgeen consequenties heeft voor structuur en inhoud van de verhalen.

Biervliet, Lori Van. *Wat verstaat men onder AB-kens en wat is een hoornboekje?* – Biekorf 86 nr. 1 (1986) p. 5-13; 3 ill.

Bespreking van verschillende voorwerpen (AB-bordjes, leesplankjes, ABC-boekjes, hoornboekjes) met behulp waarvan in vorige eeuwen onderricht gegeven werd in het lezen, en ten dele ook in de gebeden. Dit 'tweederangs' schoolmateriaal, dat eeuwenlang gemeengoed was, is nu een kostbare bibliofiele zeldzaamheid.

Böth, Gitta. 'Ethnology' in Irland. *Eine Standortbestimmung.* – Zeitschrift für Volkskunde 81 nr.1 (1985) p.76-81.

Overzicht van de geschiedenis en de stand van het onderzoek van de volkskunde in Ierland.

Bošković-Stulli, Maja. *Darstellerische Aspekte des Erzählens.* – Fabula 26 nr. 1/2 (1985) p. 58-71.

De auteur beschrijft enkele aspecten van de voordracht van vertellers van volksverhalen, zoals gebaren, mimiek, toonval en de ik-vorm.

Brednich, Rolf Wilhelm. *Der Edelmann als Hund. Eine Sensationsmeldung des 17. Jahrhunderts und der Weg durch die Medien der Zeit.* – Fabula 26 nr. 1-2 (1985) p. 29-57; 4 ill.

In 1633 verschijnt in een Duitse krant een sensatiebericht over een wrede edelman die door God in een hond veranderd is. Het verhaal circuleert in liedvorm, in kranten en vliegende bladen en wordt onderwerp van een roman. Brednich geeft een overzicht van het voorkomen van dit motief tot in de twintigste eeuw.

Brednich, Rolf Wilhelm. *Das Weigelsche Sinnbildarchiv in Göttingen. Ein Beitrag zur Geschichte und Ideologiekritik der nationalsozialistischen Volkskunde.* – Zeitschrift für Volkskunde 81 nr.1 (1985) p.22-39; 3 ill.

Een belangrijk onderdeel van de nationaal-socialistische cultuurpolitiek was het verzamelen van symbolen en tekens, afgebeeld op huizen, huisraad, kleding enz., met de bedoeling om daarmee het bewijs te leveren voor de continuïteit van het Germaanse cultuurgoed. Dit onderzoek, dat zijn aanvang vond in het begin van de twintigste eeuw in kringen van amateur-historici, groeide tijdens het Derde Rijk uit tot een zelfstandige tak van de nationaal-socialistische versie van het volkskundig onderzoek. Binnen de organisatie 'Ahnenerbe' werd het ondergebracht in een speciaal onderzoeksinstituut, waarvan de autodidact K.Th. Weigel de leiding kreeg. Deze heeft een volstrekt onwetenschappelijk en amateuristisch fotoarchief nagelaten, dat zich nu in het Instituut voor Volkskunde te Göttingen bevindt. Brednich wil met dit historisch overzicht een bijdrage leveren tot de discussie over de rol van het zinnebeeldonderzoek tijdens het Nationaal-Socialisme, omdat dezelfde ideologieën nog steeds in volkskundige studies, met name die over symboliek en architectuur, naar voren komen.

Briels, J.G.C.A. *Brabantse blaaskaak en Hollandse botmuil. Cultuurontwikkelingen in Holland in het begin van de Gouden Eeuw.* – De zeventiende eeuw 1 nr. 1 (1985) p. 12-36, 7 ill.

In het begin van de tachtigjarige oorlog woedde de strijd in het zuiden het hevigst. Dit bracht een emigratie naar het noorden op gang die aanzienlijke vormen aannam (tussen 1572 en 1630 ca. 150.000 mensen). Niet alleen betekende dit een belangrijke impuls voor het noordelijke handels- en geldwezen (veel refugiés waren kapitaalkrachtige kooplieden en bankiers), ook veranderden de sociale verhoudingen en de algemene levenswijze er ingrijpend door. Zuidelijke courtoisie vermengde zich met noordelijke degelijkheid tot één

'burgerlijk-hoofse' levenshouding. Vooral ontwikkelingen in taal- en kledingmodes geven een goede illustratie van dit samensmeltingsproces. De schrijver licht zijn betoog toe met uitgebreide citaten uit de contemporaine literatuur.

Bringéus, Nils-Arvid. *Die 'Geistliche Hausmagd' im Protestantismus. Skandinavische Bildtraditionen.* – Jahrbuch für Volkskunde 8 (1985) p. 121-142.

De Middeneuropese prenten (met teksten) over de 'geestelijke dienstmaagd', voornamelijk beschreven door Adolf Spamer (1970), worden in dit artikel aangevuld en vergeleken met (protestantse) Scandinavische varianten waarvan er tien worden afgebeeld.

Daan, Jo. *In memoriam Pieter Jacobus Meertens 1899-1985.* – Volkcultuur 2 nr. 3/4 (1985) p. 6-8; 1 foto.

Daxelmüller, Christoph. *Möbel, Mobiliar und Alltag. Anmerkungen zu Aufgaben und Zielen volkskundlicher Möbelforschung.* – Rheinisch-westfälische Zeitschrift für Volkskunde 29 nr. 1-4 (1984) p. 89-106.

Daxelmüller pleit voor een beoefening van meubelonderzoek waarbij niet alleen het meubel onderzocht wordt op type en functie, maar ook en vooral de omgang van de mens met het meubel in beschouwing wordt genomen. Hij geeft met enkele voorbeelden aan wat hij zich daarbij voorstelt. Zo kunnen boedelbeschrijvingen veel meer informatie geven als men niet het meubel geïsoleerd bekijkt, maar in het geheel van de indeling en inrichting van het huis, waarbij ook het bezit aan sieraden, kleding en persoonlijke gegevens over beroep, geloof enz. betrokken moeten worden. Bij het bestuderen van de stoel (bijv. de bruidstoel) moet ook rekening gehouden worden met de kleding en met de manier en de moraal van het zitten. Voorts moet men zich realiseren dat beschilderde meubelen een belangrijke bron zijn voor de kennis van modegevoel, smaak, maatschappelijke dwang en statusoverwegingen die bij het kopen een rol hebben gespeeld. Op deze wijze kan het meubelonderzoek een bijdrage leveren aan de geschiedschrijving van het dagelijks leven en het menselijk gedrag.

Doorselaer, Mieke van, en P. Vandermeersch. *Alternatief jeugdleven in Vlaanderen (1918-1940).* – Spiegel Historiae 21 nr. 4 (1986) p. 192-198; 7 ill.

De auteurs geven een beeld van de, in vergelijking met de omringende landen, late opkomst van de Vlaamse vrije jeugdbeweging, voornamelijk in de jaren dertig, zichtbaar in (niet confessioneel of politiek gestuurde) jeugdgroepen, volksdansverenigingen en het zich ontwikkelende jeugdherbergwezen. Kenmerken van deze beweging waren het zich afzetten tegen de gevestigde burgerlijke cultuur, een elitair besef en het benadrukken van Vlaamse waarden evoluerend naar een Vlaams-nationalistische, Dietse of Groot-Nederlandse tendens.

Driessen, Henk. *Mock battles between Moors and Christians. Playing the confrontation of crescent with cross in Spain's south.* – Ethnologia europaea 15 nr.2 (1985) p.105-115.

Driessen geeft een historisch overzicht van rituele schijngevechten tussen Moren en christenen tijdens feesten in het zuiden van Spanje vanaf 1463 en doet suggesties voor een meer systematisch onderzoek naar dergelijke rituelen ook in andere landen van Europa.

Dundes, Alan. *The J.A.P. and the J.A.M. in American jokelore.* – Journal of American folklore 98 (1985) p. 456-475.

Sinds de jaren zestig worden er, voornamelijk door joden, moppen verteld over de Jewish American Mother, waarin de overbezorgde, veeleisende moeder op de korrel genomen wordt. Zij vertoont gelijkenis met het beeld van de joodse, Oosteuropese moeder, maar staat op gespannen voet met de Amerikaanse opvattingen over de rol van de moeder. Deze moppen zijn een uiting van deze spanning. Sinds het eind van de jaren zeventig circuleren er moppen over de Jewish American Princess. Hierin gaat het om een modieuze, aan gemak gehechte vrouw die geen zin heeft om haar kinderen op te voeden, haar huishouden te doen en sex te bedrijven met haar man. Zij is het tegenbeeld van de J.A.M. en is er mogelijk het resultaat van. Dundes meent dat deze J.A.P.-moppen, die ook door niet-joden verteld worden, mogelijk tevens een reactie vormen op de vrouwenemancipatie.

Eberhart, Helmut. *Zwischen Realität und Romantik. Die Viktor-Geramb-Fotosammlung am Institut für Volkskunde in Graz.* – Zeitschrift für Volkskunde 81 nr.1 (1985) p.1-21; 11 foto's.

De basis van het fotoarchief (ca. 5400 nrs.) van het Instituut voor Volkskunde in Graz wordt gevormd door een verzameling van ongeveer 1500 foto's, ansichtkaarten en dia's die door Viktor Geramb, de eerste hoogleraar in de volkskunde aan de Universiteit van Graz, in de periode 1930-'39 en 1945-'56 is aangelegd. Ca. 500 daarvan stammen weer uit de tussen 1900 en 1930 bijeengebrachte collectie van de indogermanist Rudolf Meringer. Na een kritische waardering van de foto als bron voor volkskundig onderzoek analyseert Eberhart de verzameling-Geramb aan de hand van enkele voorbeelden. De verschillen tussen de gefotografeerde onderwerpen van voor 1939 en die van na 1945 kunnen inzicht geven in de veranderingen in de belangstelling binnen de volkskunde. Het ontbreken van onderschriften bij sommige foto's levert bij de interpretatie echter nogal eens moeilijkheden op.

Egmond, Florike. *De edele en de onedele rover: veranderende literaire voorstellingen van Westeuropese bandieten.* – Sociologisch Tijdschrift 12 nr. 4 (1986) p. 641-679.

De schrijfster is aan de hand van enkele recente studies nagegaan, welk beeld in de literatuur van de achttiende tot de twintigste eeuw wordt gegeven van een viertal roverhoofdmannen uit de achttiende eeuw, Cartouche, Schinderhannes, Bakelandt en Jan de Lichte. De beide eerstgenoemden worden overwegend gezien als een soort volkshelden, terwijl de twee laatsten afgeschilderd worden als gevaarlijke misdadigers. In beide gevallen vertonen de rovers een gedrag dat diametraal tegengesteld is aan dat van de gevestigde burgerij. Uit onderzoek blijkt dat de verhalen over rovers inderdaad voor deze maatschappelijke groepering geschreven werden. Gelezen werden ze door nagenoeg alle lagen van de bevolking. De schrijfster wijst er op dat deze literaire bronnen – in omgekeerde vorm – dus inzicht verschaffen in de opvattingen en normen van de burgerij.

Fine, Gary Alan. *Redemption rumours. Mercantile legends and corporate beneficence.* – Journal of American Folklore 99 (1986) p. 208-222.

Van tijd tot tijd steken in de Verenigde Staten geruchten de kop op dat men verpakkingsmateriaal zoals flesdoppen kan inleveren, in ruil waarvoor de betreffende firma gelden ter

beschikking stelt voor een goed doel. Fine merkt op dat het steevast gaat om produkten die bekend staan als niet direkt bevorderlijk voor de gezondheid (tabak, snoep en drank). Hij vermoedt daarom dat die geruchten telkens aanslaan omdat de consumenten een onbewuste behoefte hebben om hun geweten te sussen. De inzamelingsacties ten behoeve van het goede doel verschaffen een extra argument om deze artikelen toch te kopen.

Freckmann, Klaus. *Zur Foto- und Plandokumentation in der Hausforschung der 30er und 40er Jahre. Das Beispiel des ehemaligen 'Bauernhofbüros' Berlin/Münster.* – Zeitschrift für Volkskunde 81 nr.1 (1985) p.40-50.

Een van de instanties waar tijdens het Derde Rijk historisch huis- en boerderijonderzoek werd verricht, was het Bauernhofbüro, dat aanvankelijk in Berlijn, vanaf 1934 echter in Münster gevestigd was en onder leiding stond van Gustav Wolf. Het bureau heeft zich vooral beziggehouden met het vastleggen en documenteren van het bouwbestand in alle delen van het Rijk. Van het door Wolf geplande model-standaardwerk (12-14 banden) waarin alle huislandschappen beschreven zouden worden, is alleen deel 1 gerealiseerd (Sleeswijk-Holstein, 1940). Het archief van het voormalige Bauernhofbüro wordt bewaard in het Westfälisches Baupflegeamt in Münster. Het bevat een grote verzameling opmetingen, tekeningen, foto's enz. In het materiaal zijn niet alleen boeren- maar ook burgerhuizen, inclusief negentiende-eeuwse voorbeelden, vertegenwoordigd; het bevat geen ideologische waardeoordelen. Gedeelten ervan worden sinds 1959 in de serie 'Aufmasshefte' van het Baupflegeamt gepubliceerd. Freckmann geeft een overzicht van de reeds verschenen delen en van het nog niet uitgegeven materiaal.

Gebhard, Torsten. *Überlegungen zur Terminologie in der Hausforschung.* – Bayerisches Jahrbuch für Volkskunde 1982 (1984) p.45-55; 9 ill.

Gebhard pleit voor een algemeen geldende nomenclatuur voor het historisch huis- en boerderijonderzoek voor de Duitstalige landen. Hij geeft voorbeelden van de vele naast en door elkaar gebezigde termen, o.a. voor het aanduiden van type en indeling van het huis en voor constructies. Hij wijst er echter met nadruk op dat de streektaalterminologie niet genormaliseerd moet worden, omdat deze een belangrijke bron voor het onderzoek is.

Grieshofer, Franz. *Fastnachtsforschung in Österreich. Eine Bibliographie.* – Jahrbuch für Volkskunde 8 (1985) p. 227-236.

Behalve een bibliografie geeft de auteur een afzonderlijke lijst van enkele films over het carnaval in Oostenrijk.

Grober-Glück, Gerda. *Bauopfer im Rheinland um 1930. Nach den Sammlungen des Atlas der deutschen Volkskunde.* – Rheinisches Jahrbuch für Volkskunde 25 (1983/84) p. 141-160; 2 krt.

Grober-Glück tekent kaarten van de gegevens over het bouwoffer die omstreeks 1930 in het Rijnland voor de Atlas der deutschen Volkskunde verzameld werden. Ze maakt daarbij onderscheid tussen de voorwerpen (oorkondes, geld, gewijde voorwerpen enz.) die in de muur van een huis ingemetseld werden en die onder de drempel gelegd werden. Voor dit gebruik werd door de informanten over het algemeen een historiserende motivatie gegeven.

De behandeling van de irrationele motieven die vermeld werden (het brengt geluk enz.) leidt tot een schets van het gebruik sinds de Middeleeuwen op grond van eerdere studies, sagen en vondsten die men bij afbraak of renovatie van gebouwen gedaan heeft.

Gstrein, Rainer. *Innovationsprozesse in der instrumentalen Volksmusik – dargestellt am Beispiel der Tanzmusik-Ensembles in Österreich in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts.* – Jahrbuch des österreichischen Volksliedwerkes 34 (1985) p. 49-61.

In de eerste helft van de vorige eeuw ondergingen de dansmuziekensembles in Oostenrijk grote veranderingen, zowel in repertoire als in bezetting. Gstrein gaat de oorzaken hiervan na en komt tot de conclusie dat die vooral gezocht moeten worden in: a. de opkomst van de militaire en civiele blaasorkesten die voor een algemene verandering in de muzikale smaak en het klankideaal zorgden, b. de opleving van de economie na de napoleontische tijd die een algemene moderniseringsbehoefte met zich meebracht, c. de invloed van het toenemende aantal rondtrekkende muzikanten (afkomstig uit Bohemen waar de mijnbouwexploitatie op haar eind liep) die de innovaties tot in alle uithoeken van Oostenrijk verspreidden. De schrijver baseert zijn bevindingen vooral op statistisch-topografische situatiebeschrijvingen, zoals de gewestelijke overheden in Oostenrijk die omstreeks 1830 samenstelden.

Gyr, Ueli (Hrsg.). *Stadtkultur, Lebensräume und Alltagswelten in Zürich.* – Schweizerisches Archiv für Volkskunde 82 nr. 1/2 (1986) p. 1-134; 24 ill.

Het 2000-jarig bestaan van de stad Zürich was aanleiding het voor volkskundigen in het algemeen nog bijna maagdelijke gebied van de stadscultuur, in dit geval die van Zürich, te verkennen. Aangezien het onderwerp als zodanig nogal veelomvattend is, werden segmenten ervan onder de loupe genomen, steeds vanuit een volkskundige optiek en met de blik gericht op min of meer verborgen structuren en groeperingen. De aspecten die in dit themanummer aan de orde komen zijn de Züricher vlooiemarkt (opinions van resp. verkopers, bezoekers, stadsbestuurders), het stedelijk recreatiegebied genaamd de Uetliberg, het bedevaartsoord Maria Lourdes, een dependance van Lourdes in de wijk Seebach, de Züricher begraafplaatsen als communicatiecentra voor overlevenden, de sociale en architectuurgeschiedenis van en de huidige leef- en bouwwijze in diverse stadswijken, de wijze waarop kalenderfeesten, buurt- en straatfeesten worden gevierd, en de communicatieve functie van de treinstations, niet voor de reizigers maar voor de er permanent rondhangende en hun tijd zoekbrengende stadsbewoners.

Harvolk, Edgar. *In morte sumus. Ein Beitrag zur Ikonographie des Todes.* – Bayerisches Jahrbuch für Volkskunde 1982 (1984) p.27-37; 8 ill.

Harvolk onderzoekt de ontwikkeling van het motievencomplex: a) de dood met de bijl, b) de bijl geplaatst tegen de boom en c) de dood als boomveller, in literaire teksten en op afbeeldingen vanaf de veertiende eeuw. Het artikel sluit aan bij een opstel van E.M. Vetter (*Media vita*, 1960). De beide eerstgenoemde motieven ontwikkelen zich van apocalyptische metafoer in de middeleeuwen, tot een vanitas-beeld in de zestiende- en zeventiende-eeuwse emblematiek, dat niet meer verwijst naar de collectieve ondergang van de mensheid, maar naar de individuele dood, en waarbij de motieven kunnen versmelten tot één beeld: dat van de dood als boomveller. In de negentiende eeuw verliest het motief zijn metaforische inhoud

en verandert in een afbeelding met een sentimenteel-decoratieve functie. Volgens Harvolk is de verdwijning van dit traditionele memento mori-motief samen met zoveel andere in de negentiende eeuw een aanwijzing voor het begin van de ontkenning van de dood in de moderne tijd.

Heidecker, Karl. *Magie en de functie van het kwaad in Karolingische geschriften.* – Skript 8 nr.3 (1986) p.186-197.

Heidecker analyseert de opvattingen over magie van een drietal geleerden uit de negende eeuw, Hrabanus Maurus, Agobard van Lyon en Hincmar van Reims. Zij gaan er alle drie van uit dat magie alleen met toestemming van God door de duivel of door demonen bedreven kan worden. Verder vertonen hun ideeën grote verschillen. Hrabanus Maurus beschouwt magie als pure zinsbegoocheling door demonen. Demonen kunnen immers niet zelf scheppen zoals God. Agobard van Lyon verklaart magie eenvoudig als onbestaanbaar, dus ook niet als het werk van demonen. Hincmar van Reims daarentegen legt de nadruk op de effectiviteit van de magische handelingen, die diep kunnen ingrijpen in het leven van mensen.

Heidrich, Hermann. *Ländliche Wohnkultur im 18. Jahrhundert nach Inventaren des Landgerichts Tölz.* – Bayerisches Jahrbuch für Volkskunde 1982 (1984) p.56-85.

Aan de hand van tien inventarissen uit de achttiende eeuw behandelt Heidrich enige aspecten van de wooncultuur, met name de inrichting van de woonkamer, van boeren en ambachtslieden in het Zuidbeierse Tölz en omgeving. De verschillen tussen deze beide sociale groepen zijn volgens hem ten dele kenmerkend voor deze streek, maar bezitten ten dele ook een meer algemene geldigheid. De woonkamer bij de boeren heeft geen representatieve functie en vertoont een grote eenvormigheid. Het verschil in rijkdom is dan ook niet aan dit vertrek af te lezen, maar weerspiegelt zich in de boerenkamer, waar zich de bruidschat bevindt.

Bij de ambachtslieden treft men geen standaard-woonkamer aan. De inrichting van dit vertrek is sterk afhankelijk van de economische situatie en van de plaats waar het ambacht wordt uitgeoefend (in huis, in een aparte werkplaats in huis of buitenshuis).

Hesse, Wolfgang, und Christian Schröter. *Sammeln als Wissenschaft. Fotografie und Film im 'Institut für deutsche Volkskunde Tübingen' 1933-1945.* – Zeitschrift für Volkskunde 81 nr.1 (1985) p.51-75; 23 foto's.

In 1933 werd in Tübingen het Institut für deutsche Volkskunde opgericht. Als hoofd werd aangesteld de nationaal-socialistische germanist Gustav Bebermeyer. Deze heeft zich twaalf jaar lang vooral beziggehouden met de opbouw van een documentatie-apparaat, waarvan een foto- en filmarchief een belangrijk onderdeel was. Dit archief, dat zich nog steeds in het Instituut bevindt, is in de jaren '60 toegankelijk gemaakt voor onderzoek. De verzameling is aangelegd met de bedoeling de continuïteit van het Germaanse cultuurgedoe te bewijzen en te propageren. Zij bestaat voornamelijk uit foto's en films van klederdrachten, huis- en boerderijtypen, tekens, gebruiken en feesten. Volgens de auteurs biedt de verzameling interessante onderzoeksmogelijkheden (bv. een diachrone analyse), mits men het perspectief van waaruit de gegevens zijn bijeengebracht in het oog houdt.

Holdaway, Simon. *Sustaining the traditions of policework. A sociological analysis.* – Lore and Language 4 nr.2 (1985) p.25-35.

De verhalen die circuleren onder de agenten van een politiepост in een Engelse stad helpen de conflicten op te lossen tussen de officiële standpunten en werkmethode van de politie en de dagelijkse praktische problemen van het politiewerk.

Honko, Lauri. *Folk medicine and health care systems.* – Arv. Scandinavian Yearbook of Folklore 38 (1982 (verschenen 1984)) p. 57-85.

Honko pleit voor een medische antropologie, waarin ziekten en geneeswijzen worden gezien als cultuurverschijnselen. Hij geeft onder andere voorbeelden uit Finland en als contrast de situatie in Afrika, waar de geneeskunde op een totaal andere wijze in de cultuur is geïntegreerd.

Honko, Lauri. *Zur Quellengeschichte der finnischen Erzählforschung.* – Fabula 26 nr. 1/2 (1985) p. 104-123.

Honko geeft een overzicht van de belangrijkste verzamelaars en verzamelingen van Finse sprookjes vanaf 1500 tot heden. Er zijn in deze periode ca. 20.000 sprookjes opgetekend, waarvan 7.000 wondersprookjes.

Honko, Lauri. *Zielsetzung und Methoden der finnischen Erzählforschung* – Fabula 26 nr.3/4 (1985) p. 318-335.

Honko schetst de veranderingen in het Finse volksverhaalonderzoek in de afgelopen honderd jaar. Ook in Finland is duidelijk sprake van een verschuiving van de aandacht van het traditionele sprookje in de richting van andere, minder traditionele genres.

Horak, Karl. *Der Tanz im Atlas der deutschen Volkskunde. 3. Tanzgelegenheiten und Träger des Tanzes.* – Jahrbuch des österreichischen Volksliedwerkes 34 (1985) p. 24-36; 3 tab.

Een van de vragen die in het kader van de Duitse volkskunde-atlas in het begin van de jaren dertig werden rondgestuurd, ging over de dansgebruiken in het Duitse taalgebied (vraag nr. 128). Om allerlei redenen is het er pas in onze tijd van gekomen de antwoorden op deze vragen uit te werken. In twee eerdere artikelen, nl. in de nrs. 31 (1982) en 32/33 (1984) van dit tijdschrift, behandelde Horak het Oostenrijkse deel van die antwoorden, althans voor zover ze de dansmuziek en het dansrepertoire betroffen. In deze derde aflevering geeft hij een overzicht van de regionale en sociale verschillen in het soort gelegenheden waarbij gedanst werd, en bovendien door wie er gedanst werd resp. door wie het dansen georganiseerd werd.

Janssen, A.M.P.P. *De bisschop op bezoek. C.R.A. van Bommels kerkvisitaties in het Land van Zwentibold (1834/1835).* – Historisch Jaarboek voor het Land van Zwentibold 6 (1985) p. 79-95; 1 krt., 1 tab., 1 ill.

Voor 21 parochies in het gebied rond Sittard en Geleen heeft de auteur uit de visitatieverslagen van de dekens uit 1833 en van bisschop Van Bommel uit 1834 en 1835 enkele gegevens bijeengebracht over o.a. het branden van de godslamp, de omheining van

het kerkhof, de aanwezige relikwieën en over het bestaan van broederschappen. Daaraan voorafgaand maakt hij enkele opmerkingen over de veranderingen in de kerkelijke indeling van het gebied in het begin van de negentiende eeuw en over de wijze waarop de visitatie door de bisschop werd uitgevoerd.

Joisten, Charles et Alice. *Cinq figures de magiciens en Dauphiné et Savoie.* – Le monde alpin et rhodanien 14 nr. 1 (1986). 136 p., tatr. ill.

Alice Joisten publiceert in dit themanummer het door haar geredigeerde resultaat van een door Charles Joisten (1936-1981) gedurende twintig jaar verricht onderzoek naar citaten betreffende magie en toverij, bedreven door herders, waarzeggers en een priester die in de zeventiende, achttiende en negentiende eeuw in de Dauphiné en Savoie hebben geleefd. De citaten zijn thematisch rond elke tovenaer afzonderlijk geordend.

Karlinger, Felix. *Zum Verhältnis von Volksbuch und Märchen.* – Bayerisches Jahrbuch für Volkskunde 1982 (1984) p.38-42.

Karlinger geeft voorbeelden van de wisselwerking tussen mondeling en schriftelijk overgeleverde traditionele vertelstof, in het bijzonder tussen het sprookje en het volksboek, en dringt aan op meer systematisch onderzoek op dit gebied.

Klintberg, Bengt af. *Legends and rumours about spiders and snakes.* – Fabula 26 nr.3/4 (1985) p. 274-287.

De auteur behandelt drie sagen over exotische, giftige spinnen en slangen die in de afgelopen jaren in Zweden veel verteld werden. Hij beschouwt deze sagen als een specifiek vrouwelijke traditie, voortkomend uit de angst van vrouwen voor klein, kruipend gedierte.

Knierim, Volker. *Auto, Fremde, Tod. Automobile und Reisen in zeitgenössischen, deutschsprachigen Sensationserzählungen.* – Fabula 26 nr. 3/4 (1986) p. 230-244.

Knierim behandelt enkele moderne Duitse sagen waarin de verschrikkelijke ervaringen van automobilisten centraal staan.

Knippenberg, W.H.Th. *Broederschappen in Noord-Brabant.* – Noordbrabants historisch jaarboek nr. 3 (1986) p. 1-19; 5 ill.

Knippenberg gaat kort in op een aantal aspecten van broederschappen, godsdienstige verenigingen voor leken in de katholieke kerk die tot doel hebben het gezamenlijk vereren van bepaalde heiligen en het verdienen van aflaten, en geeft tevens een overzicht van de verschillende soorten broederschappen die in Noord-Brabant bestaan hebben. Door de toegenomen sociale en medische voorzieningen, de sekularisering van het maatschappelijk leven en veranderingen in het kerkelijk leven na de tweede wereldoorlog raakte het aanroepen van heiligen min of meer in onbruik. Uitzonderingen hierop vormen de bedevaartplaatsen van Onze Lieve Vrouw (o.a. Bergen op Zoom, 's-Hertogenbosch), waar de laatste tien jaar het aantal pelgrims zeer groot was.

Köenenkamp, Wolf-Dieter. *Kultureller Wandel und 'lokale Identität' in einem oberfränkischen Dorf.* – Bayerisches Jahrbuch für Volkskunde 1985, p. 24-39.

In een vitrine in het Museum für Deutsche Volkskunde wilde men kledingstukken behorende tot de klederdracht van Effeltrich tentoonstellen waarin moderne materialen waren verwerkt. Dit was de aanleiding tot een enquête die tot doel had er achter te komen welke factoren de omschakeling van klederdracht naar modekleding veroorzaakt hadden en welke functie de dracht nu nog in Effeltrich vervulde. Hiervoor werden twintig vrouwen geënquêteerd, tien die de klederdracht trouw waren gebleven en tien die in de loop van hun leven op een modernere manier van kleden waren overgegaan. Kwantitatieve bewerking van het materiaal was, gezien het geringe aantal geënquêteerden, niet aan de orde. Het bleek dat het vermeende conservatisme van de vrouwen – de mannen hadden de dracht al in de vorige eeuw afgelegd – z'n wortels had in de sociaal-economische situatie van Effeltrich. Voor de tweede wereldoorlog waren praktisch alle vrouwen op huis en dorp georiënteerd, na de oorlog vindt een groot aantal vrouwen werk buiten Effeltrich, een ontwikkeling die bij de mannen al aan het eind van de negentiende eeuw was opgetreden. Deze vrouwen stopten over het algemeen met het dragen van de klederdracht, en wel zo radikaal dat ze de dracht ook niet meer bij bijzondere gelegenheden gebruikten. De vrouwen die hun bezigheden binnen het dorp hielden, bleven echter de traditionele dracht dragen, maar zonder veel overtuiging. Uit de vraaggesprekken bleek dat de meesten niet erg trots waren op hun dracht. Het nog dragen van de klederdracht was niet het gevolg van een bewuste keus, maar meer van een samenloop van omstandigheden, ja zelfs eenmaal van dwang door de naaste omgeving. Köenenkamp concludeert hieruit dat de dracht voor de Effeltricher gemeenschap geen identifikatiesymbool meer is, zoals dat nog wel voor de tweede wereldoorlog het geval was, en waarschuwt tegen het al te gemakkelijk uitroepen van een lokale identiteit op grond van een relict uit het verleden.

Kooi, J. van der. *In memoriam Ype Poortinga 1910-1985.* – Volkscultuur 2 nr. 3/4 (1985) p. 9-12; 1 foto.

Louw, H.J. *The origin of the sash-window.* – Architectural History 26 (1983), p. 49-72; talrijke ill.

De oorsprong van het schuifraam heeft men tot nu toe in Frankrijk, Engeland en ons land gezocht. Louw geeft een uitvoerig overzicht van de bronnen die voor die verschillende mogelijkheden bestaan en komt op grond van historische bronnen en op grond van de daarbij gebruikte terminologie tot de slotsom dat de uitvinding Engels is.

Lunsingh Scheurleer, D.F. *Ceramië met patriottische voorstellingen.* – Antiek 20 nr. 10 (1986) p.646-651; 15 ill.

In tegenstelling tot aardewerk met afbeeldingen van of symbolen voor leden van het huis van Oranje, is over ceramië met voorstellingen die betrekking hebben op de patriotten nog maar weinig bekend. Lunsingh Scheurleer behandelt in dit artikel patriottische symbolen, zoals de keeshond, de Nederlandse maagd met de leeuw, en de vrijheidsboom, op verschillende gebruiks- en siervoorwerpen, en probeert deze met behulp van de opschriften bij de voorstellingen (bv. "Hy byt zyn tyd", "Voor vryheid en gelykheid") te dateren.

Markmiller, Fritz. *Löhne und Kost für Diensthofen im niederbayerischen Landpfarrhof Reisbach zur Biedermeierzeit.* – Bayerisches Jahrbuch für Volkskunde 1985, p. 40-64; 2 ill.

In dit artikel worden de tijdstippen, de samenstelling en het week- en jaarritme van de maaltijden geanalyseerd van het dienstpersoneel van een pastoor uit een Beiers dorpje, die omstreeks 1830 hier nauwkeurige aantekeningen over maakte. Op grond van een vergelijking tussen de vermelde gerechten en de daarmee overeenkomstige recepten in een in die tijd populair kookboek uit dezelfde regio, concludeert de schrijver dat de koolhydraatrijke voeding van het personeel vanuit de moderne voedingsleer bezien wel wat te wensen overliet. Volgens eigentijdse maatstaven was ze echter vrij goed, aangezien veel en stevig voedsel toen in hoge mate gewaardeerd werd.

Marshall, Rosalind K. *The wearing of wedding rings in Scotland.* – Review of Scottish culture 2 (1986) p. 1-12; 16 ill.

De schrijfster stelt vast dat in Schotland vanaf ongeveer de middeleeuwen achtereenvolgens vier typen ringen als trouwring hebben gediend: een ring met elkaar vasthoudende handjes, een ring met een edelsteen, een ring met een hartvormige versiering en de gladde gouden ring. Deze laatste was vanaf ongeveer de zeventiende eeuw de meest gebruikelijke en werd doorgaans gedragen aan de vierde vinger van de linkerhand. Waarschijnlijk werd de trouwring niet voortdurend gedragen, maar als particulier symbool van de liefde tussen de echtelieden bewaard in bv. een doosje. Pas in de negentiende eeuw wordt het gebruikelijk dat vrouwen de ring blijven dragen. De schrijfster brengt dit in verband met de toegenomen mobiliteit in deze periode en de behoefte van vrouwen om aan onbekenden duidelijk te maken dat zij getrouwd zijn. Het artikel is gebaseerd op het onderzoek van geschilderde portretten, geschreven bronnen en bewaard gebleven ringen.

Meurger, Michel. *Zur Diskussion des Begriffs 'modern legend' am Beispiel der 'Airships' von 1896-1897.* – Fabula 26 nr. 3/4 (1985) p. 254-273; 1 ill.

Meurger beschrijft de rol van de Amerikaanse pers in het ontstaan van de geruchten over luchtschepen in de Verenigde Staten in de jaren 1896-1897.

Newall, Venetia. *Folklore and cremation.* – Folklore 96 nr. 2 (1985) p. 139-155.

Volksgeloof, volksverhalen en moppen over het thema crematie, voornamelijk uit Groot-Brittannië. Hoewel er al vele decennia in West-Europa en Amerika gecremeerd in plaats van begraven wordt, blijft voor veel mensen cremieren iets mysterieus en angstighouden. Een van de oorzaken hiervan is volgens de auteur onbekendheid met het crematie-proces, maar ook het feit dat een lichaam door vlammen wordt verteerd, dat er slechts een klein hoopje as van iemand overblijft, dat de ziel het bij een crematie wel eens niet zou kunnen overleven, de vrees dat iemand levend kan worden verbrand en dat vuur wordt geassocieerd met hel, zonde en duivel, dat alles draagt ertoe bij dat crematie (nog) niet de wijze van lijkbezorging is waar de overlevenden zich bij kunnen neerleggen.

Nicolaisen, Wilhelm F.H. *Perspectives on contemporary legend.* – Fabula 26 nr.3/4 (1985) p.213-218.

Nicolaisen vindt de term 'hedendaagse sage' niet zo gelukkig omdat de verhalen die hiermee aangeduid worden niet geheel binnen het genre sage passen, maar ook nauwe verwantschap vertonen met andere genres zoals het grappige verhaal, het gerucht en verhalen over persoonlijke belevenissen.

Okken, Lambertus. *Zur Stammesgeschichte des europäischen Märchendrachen (draco occidentalis Isid.)* – Fabula 26 nr. 1/2 (1985) p. 80-97.

Okken schetst het ontstaan van de draak in de Europese volksverhalen uit een reeks van vroegere (Griekse, Romeinse en middeleeuwse) monsters met dezelfde functie.

Pötzl, Walter. *Die reale Welt der Votanten. Beispiele aus Dinkelscherben.* – Bayerisches Jahrbuch für Volkskunde 1985, p. 96-109.

Pötzl heeft vermeldingen van inwoners van Dinkelscherben (een dorp in Beieren) in mirakelboeken en op votiefschilderijen tussen 1650 en 1790 verzameld en concludeert dat de 22 tot nu toe gevonden voorbeelden een enigszins representatief beeld geven van de ziektes en andere ongemakken die de mensen in de vroegmoderne tijd bedreigden. Ook geven ze informatie over hoe men zich toentertijd daartegen probeerde te beschermen en natuurlijk ook over het belang dat men aan bedevaarten en votiefgeschenken hechtte, als de gewone middelen niet meer baatten. Tevens bevestigen de voorbeelden de opvatting dat het schenken van voorwerpen en dieren in de zeventiende en achttiende eeuw steeds meer vervangen werd door het schenken van geld of het laten lezen van missen.

Röhrich, Lutz. *Zur Deutung und Be-Deutung von Folklore-Texten.* – Fabula 26 nr. 1/2 (1985) p. 3-28.

Röhrich belicht de problemen verbonden aan de interpretatie van mondeling overgeleverde teksten.

Röllin, Werner. *Fasnachtsforschung in der Schweiz.* – Jahrbuch für Volkskunde 8 (1985) p. 203-226.

De auteur geeft een niet geannoteerd overzicht van de geschiedenis van het carnaval in Zwitserland, dat vanaf de dertiende eeuw in de steden en sinds de vijftiende en zestiende eeuw daarbuiten gevierd wordt. Hij wijst er o.a. op dat de gemaskerde figuren die men thans in de carnavalsoptochten in de dorpen kan zien niet, zoals nog dikwijls beweerd wordt, 'oeroud' zijn maar pas in de loop van de negentiende eeuw zijn ontstaan. Ze kwamen voort uit de behoefte een eigen identiteit te scheppen in een tijd van grote sociaal-economische veranderingen. Sommige zijn geïnspireerd op afgedankte toneelkostuums, die in de vorige eeuw in de dorpen verhuurd werden. Het artikel is gebaseerd op literatuur, die in vorm van een bibliografie is opgenomen als bijlage (p. 217-226).

Roth, Klaus. *Zur Raumnutzung in münsterländischen Bauernhäusern im 18. Jahrhundert.* – Rheinisch-westfälische Zeitschrift für Volkskunde 29 nr. 1-4 (1984), p.65-87.

Op grond van 66 inventarissen van Münsterlandse boeren uit de periode 1708-1788 concludeert Roth dat de achttiende eeuw een overgangsfase vormde tussen het wonen in één grote ruimte die vele functies had en het wonen in meerdere ruimtes met elk zijn specifieke functie. Die overgang ging echter niet voor alle boeren even snel. Aan het eind van de achttiende eeuw blijkt bij de welvarende boeren de differentiering van de ruimten al aardig voortgeschreden te zijn, terwijl de armere boeren nog steeds in een multifunctionele ruimte wonen.

Santino, Jack. *A servant and a man, a hostess or a woman. A study of expressive culture in two transportation occupations.* – Journal of American Folklore 99 nr. 393 (1986) p. 304-319.

Santino vergelijkt de verhalen die de ronde doen onder de stewardessen van een luchtvaartmaatschappij en de voormalige zwarte kruiers van de chique Pullmann treinen. Ondanks het dienstverlenende karakter van beide beroepen verschillen deze verhalen van elkaar door de verschillen in sociale verhouding van beide beroepsgroepen tot hun meerderen en de passagiers.

Schnapper, Antoine. *Persistence des géants.* – Annales 41 nr. 1 (1986) p. 177-200.

In dit artikel volgt Schnapper de levendige discussies over het al dan niet bestaan van reuzen die in de zeventiende en achttiende eeuw door theologen, letterkundigen en andere geleerden gevoerd zijn. De bijbel, de grote schrijvers uit de klassieke oudheid en de vondsten van reusachtige botten werden aangevoerd als bewijsmateriaal dat er vroeger reuzen zouden hebben bestaan. Uiteindelijk kregen de sceptici de overhand die beweerden dat de opgegraven botten afkomstig waren van dieren (olifanten, walvisachtigen) en dat de reuzen uit oude teksten allegorisch geïnterpreteerd moesten worden.

Schwendter, Rolf. *Nahrungsmittel und Naturheilkunde im Kontext sozialer Innovation.* – Österreichische Zeitschrift für Volkskunde 89 nr. 3 (1986) p. 227-243.

Schwendter probeert aan te tonen dat voeding en geneeskunde, twee terreinen van het menselijk leven die in alternatieve kringen tegenwoordig vaak met elkaar in samenhang worden gebracht, van oudsher in tal van culturen met elkaar waren verenigd.

Simons, Paul. *Het kookonderwijs in Rotterdam tussen 1891 en 1930. Een analyse van het verborgen leerplan.* – Tijdschrift voor sociale geschiedenis 12 (1986) p. 300-340; 3 ill.

Simons gaat na in hoeverre het begrip beschavingsoffensief van toepassing is op het Rotterdamse kookonderwijs van rond de eeuwwisseling. Hiertoe onderzoekt hij op grond van archiefmateriaal, vaktijdschriften en interviews of de besturen van de scholen en de leerkrachten als 'beschavers' beschouwd kunnen worden, van welke sociale afkomst de leerlingen waren en op welke wijze de verschillende doelgroepen kookonderwijs kregen. Ook analyseert hij verschillende vormen van rationalisatie in dit onderwijs.

Stoklund, Bjarne. *Economy, work and social roles. Continuity and change in the Danish island community of Læsø, c. 1200-1900.* – *Ethnologia europaea* 15 nr.2 (1985) p.129-163.

Stoklund meent dat microstudies van een Europese gemeenschap over een lange periode inzicht kunnen geven in culturele processen van continuïteit en verandering. Om dit aan te tonen heeft hij de geschiedenis van het Deense eiland Læsø onderzocht vanaf ca. 1200 tot 1900 met behulp van gevarieerd archief- en enquêtemateriaal en literatuur. Hij laat zien dat de economisch-sociale geschiedenis van het eiland een voortdurende aanpassing is geweest aan interne en externe veranderingen op ecologisch, economisch, politiek en demografisch gebied. De organisatie van het dagelijks leven en het wereldbeeld van de eilandbevolking hebben echter, ondanks de invloeden van bovengenoemde factoren, een tamelijk stabiel karakter gehad. Stoklund geeft voorbeelden van onder andere de organisatie en de verdeling van het werk, de rolverdeling tussen man en vrouw en de daarmee samenhangende normen en waarden (zoals bv. de houding tegenover het huwelijk). Bij dit laatste onderwerp is vooral de kleding een belangrijke bron geweest.

Tol, T. van. *De Larense boerderijen.* – Tussen Vecht & Eem/Vrienden van het Gooi 4 nr. 1 (1986) p. 3-34; 23 ill.

Met het oog op het snel afnemende aantal boerderijen in Nederland deed de Stichting Contactcommissie Monumentenbescherming samen met de Stichting Historisch Boerderijonderzoek in 1983 het verzoek aan gemeentebesturen en andere instanties om alle onder hun werkgebied ressorterende boerderijen, voor zover gebouwd vóór 1940, te willen inventariseren. Dit artikel geeft een indruk van de respons die dit verzoek tot dusver in Laren (N.-H.) heeft gehad. In deze gemeente is het de Historische Kring Laren die zich samen met de dienst Gemeentewerken met de inventarisatie heeft belast. Van alle 64 nog bestaande, al dan niet in bedrijf zijnde boerderijen worden de bouwkundige kenmerken en stijlkenmerken vastgelegd. Men maakt daarbij gebruik van vragenlijsten, de complete kadastrale legger van 1832, prenten, foto's, ansichten en andere afbeeldingen, literatuur, enz. De complete verslaggeving van het verrichte onderzoek zal op een later tijdstip plaatsvinden. Dit relaas (inclusief een los bijgevoegd blad met addenda en errata) beperkt zich tot het buitenaanzicht en de functie van de agrarische bedrijfsruimten van de Larense boerderij.

Vandenbroeck, Paul. *Verbeeck's peasant weddings: a study of iconography and social function.* – *Simiolus* 14 nr. 2 (1984) p. 79-124; 15 ill.

Uitgangspunt van dit artikel vormen enkele schilderijen van de Vlaming Frans Verbeeck (zestiende eeuw), waarop een boerenbruiloft is afgebeeld. Rond 1300 ontstaat in de literatuur van diverse Westeuropese landen het stereotype beeld van de boer die zich ongecivileerd gedraagt. Rond 1500 vallen de begrippen boer en dwaas grotendeels samen zodat beide een geschikt item vormen in de vastenavondvieringen van die tijd. Het motief van de ongemane boer komt voort uit het streven van de opkomende burgerij om zich als zodanig te profileren tegenover de plattelandsbevolking. De plattelanders werden op schilderijen afgebeeld als lelijke, ruwe mensen die louter door hun driften beheerst worden. De satire op deze schilderijen richt zich echter niet alleen tegen boeren, maar in het algemeen tegen iedereen die zich niet verstandig, d.w.z. volgens de burgerlijke normen

gedraagt. Cultuur is voor de burgerij in de zestiende eeuw het middel om zich in de maatschappij een superieure positie te verwerven. Naar analogie van het literaire grobianisme in de vijftiende en zestiende eeuw acht de auteur het waarschijnlijk dat de boerenbruiloften van Verbeeck gebruikt zijn als afkeurenswaardige voorbeelden van ongemanierd gedrag en daartoe mogelijk in de eetkamers van de burgerlijke middenklasse hebben gehangen.

Verberckmoes, Johan. *'Daer liep soo wat luchtighs ofte kluchtighs om te lachen met onder, het welck sy gheerne hoorden'*. *Het lachen van de Zuidnederlanders in het begin van de 17e eeuw.* – Tijdschrift voor Geschiedenis 99 nr.2 (1986) p.167-183.

In het begin van de zeventiende eeuw ontstaat er in de Zuidelijke Nederlanden een tendens tegen het 'lachen' en in het algemeen tegen het uiten van vrolijkheid bij allerlei gelegenheden zoals in de kerk en bij stedelijke feesten. Dit zou o.a. samenhangen met het doorwerken van de Contrareformatie.

Volbrachtova, Libuše. *Die Erzählsituation in der CSSR. Zum Problem des 'kollektiven Schaffens' in der Gegenwart.* – Jahrbuch für ostdeutsche Volkskunde 28 (1985) p. 363-378.

Volbrachtova schetst de situatie in Tsjecho-Slowakije t.a.v. het vertellen van verhalen. De klassieke genres zoals sprookje, sage en anecdote zijn in de dorpen nog steeds bekend en worden daar in hoofdzaak door bepaalde als zodanig bekend staande vertellers in stand gehouden. Hun repertoire is voor een deel door de literatuur beïnvloed. Daarnaast floreert in de dagelijkse conversatie een genre verhalen over de actuele sociale en politieke problemen. Dit genre weerspiegelt in belangrijke mate de spanning tussen de staat en de partij enerzijds en de bevolking anderzijds.

Vries, D.J. de, m.m.v. F.C. Berkenvelder, W.J. Bloemink en J. Hollestelle. *Over pannen en daktegels: traditie en innovatie in de late middeleeuwen.* – Overijsselse Historische Bijdragen 100 (1985) p. 83-146; 17 ill.

De golfpan is zowel in Duitsland als in Frankrijk bekend als Hollandse (of Vlaamse) pan. De Vries toont aan dat men niettemin de oorsprong niet moet zoeken in Holland of Vlaanderen (zoals tot nu toe gedaan werd), maar in de IJsselstreek. Hij doet dat met behulp van vooral stadsrekeningen (het aanbrengen van pannen werd aanvankelijk gesubsidieerd) en bodemvondsten, en hij maakt daarbij bovendien een ingenieus gebruik van de benamingen voor pannen die hij in zijn bronnen aantrof.

Weber, Peter. *Zum Wandel der Kommunionkinderkleidung in der Eifel (1906-1934).* – Rheinisch-westfälische Zeitschrift für Volkskunde 29 (1984) nr.1-4, p.163-184; 9 foto's.

Aan de hand van 121 foto's die in het begin van deze eeuw van eerste communiegangers in de Eifel werden gemaakt, constateert Weber dat zich wat betreft de communiekleding belangrijke veranderingen hebben voltrokken. De gegevens van de foto's werden daarbij nog aangevuld met behulp van interviews.

Wijk, P.A.M.van. *Over mest en boerderijbouw – het verdwijnen van de potstal.* – Brabants Heem 38 nr.2 (1986) p.62-76; 6 ill.

Van Wijk vergelijkt de opvattingen van twee grondleggers van het historisch boerderijonderzoek met elkaar: de statische, vooral op het vastleggen van de verspreiding van boerderijtypen gerichte belangstelling van J.H. Gallée (1847-1908) en de meer dynamische zienswijze van K. Uilkema (1873-1944). Deze had ook oog voor veranderingen in de constructie en inrichting van boerderijen en was van mening dat daaraan overwegingen van bedrijfstechnische aard ten grondslag lagen. Als voorbeeld van deze laatste, nu algemeen verbreide denkwijze wijst Van Wijk op een kenmerk van veel boerderijen in de Noordbrabantse Kempen: de tot een enkele deur verbouwde, oorspronkelijk dubbele potstaldeuren. Deze verbouwing is een gevolg van de inrichting van een nieuw type stal, de grupstal, waartoe vanaf het einde van de negentiende eeuw veel boeren overgingen onder invloed van agrarische, sociale en economische veranderingen. Van Wijk schetst de geschiedenis van deze ontwikkeling.